

Рaqамли технологивалар билан интегрatsивалашган holatda, o'qituvchilar o'zlarini rivojlantirish uchun doimiy ravishda yangi texnologivalarni o'rganish va ulardan foydalanishning muhimligini tushunishlari kerak [4].

Raqamli texnologiyalarni integratsiyalashning samarali strategiyalari texnik ijodkorlikni rivojlantirish uchun raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish uchun o'qituvchilar turli strategiyalarni qabul qilishlari mumkin Masalan, loyihaga asoslangan ta'lim yondashuvlarini kiritish talabalarga o'zlarining texnik bilim va ko'nikmalarini real sharoitlarda qo'llash, ijodkorlik va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirish imkonini beradi. Talabalarni texnologiya va san'at va dizayn kabi boshqa fanlar o'rtasidagi fanlararo aloqalarni o'rganishga undash innovatsion fikrlashni va turli istiqbol-larni birlashtirishni rag'batlantiradi. Talabalar raqamli man-balarni, onlayn jamoalarni va o'quv qo'llanmalarini o'rganishlari mumkin bo'lgan o'z-o'zini boshqarish uchun imkoniyatlarni taqdim etish avtonomiyani rag'batlantiradi va ularning texnik ijodkorligini oshiradi Bundan tashqari, ochiq muammolarni va dizayn fikrlash metodologiyasini birlashtirish talabalarga muammolarga ijodiy va inno-vatsion fikrlash bilan yondashish, turli xil fikrlash va noyob yechimlarni targ'ib qilish imkoniyatini beradi.

Texnologiyani o'quv dasturiga integratsiya qilish raqamli texnologiyalarning potentsial-imkoniyatdan to'liq foydalanish uchun ularni o'quv dasturiga kiritish juda mu-himdir. Robototexnika, kodlash va raqamli ishlab chiqarish kabi texnologiya bilan bog'liq loyihalarni o'quv dasturiga kiritish talabalarga ijodkorlikni rivojlantirish bilan birga texnik ko'nikmalarni rivojlantirishga imkon beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bugungi dunyoda raqamli texnologiyalar orqali talabalar o'rtasida texnologik innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashning ahamiyatini oshirib bo'lmaydi. Bu ularni kelajakdagi imkoniyatlarga tayyorlash, muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, innovatsiyalarni rivojlantirish, raqamli savodxonlikni oshirish, tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshirish, faol ishtirok etish va motivatsiyani rag'batlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Texnologiyani ijodkorlikni rivojlantirish vositasi sifatida qabul qilgan holda, o'qituvchilar doimiy ravishda rivojlanib borayotgan texnologik landshaftda ajralmas rollarni o'ynashga imkon beradigan raqamli asrga talabalarni faol jalb qilishlari mumkin. Taraqqiyotda davom etar ekanmiz, talabalarni tez o'zgaruvchan dunyoda rivojlanish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va fikrlash tarzi bilan qurollantirish uchun ta'limga raqamli texnologiyalarni integratsiyalashuviga ustuvor ahamiyat berish zarur.

Adabiyotlar

1. Alimov N., Tog'ayev X., Turmatov J. O'quvchilarni texnik ijodkorlik faoliyatiga rahbarlik qilish. // Kasb-hunar ta'limi. -T.: 2004. № 3. 26-27-b.
2. Pardabaev J.E. "O'quvchilar kasb - hunar ko'nikmalarini rivojlantirishda robototexnikaning o'rni" //Fan va jamiyat, 2020, № 2, 81-83-b.
3. Sharonin Yu.V. Oliy va kasbiy ta'limdagi raqamli texnologiyalar: shaxsiy yo'naltirilgan Smart didaktikadan mutaxassislarni maqsadli tayyorlashda blokcheyngacha. // Fan va ta'limning zamonaviy muammolari. 2019, № 1.
4. Norboyeva N.E., Xashimova D.P. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirishda raqamli iqtisodiyotning roli // ACADEMICIA: Xalqaro multidisiplinar tadqiqot jurnali 10 (3), 25-31.

РЕЗЮМЕ. Mazkur maqolada respublikamiz ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llash, ularning imkoniyatlarini tahlil qilish asosida o'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari aniqlangan. Shuningdek, ta'limda raqamli texnologiyalarni joriy etishga ilmiy asoslangan xulosalar tuzishda mavjud bo'lgan amaliyotni o'rganish, tizimlashtirish va umumlashtirish orqali ta'lim sohasida muhim o'rin egallashi va qanday shaklda joriy etilishi bo'yicha takliflar keltirilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье на основе применения цифровых технологий в системе образования нашей республики и анализа их возможностей определены приоритетные направления развития технического творчества учащихся. Также путем изучения, систематизации и обобщения существующей практики составления научно обоснованных выводов по внедрению цифровых технологий в образование даются предложения не только о том, какое важное место они займут в сфере образования и в какой форме.

SUMMARY. The article based on the application of digital technologies have been identified in the educational system of our republic and the analysis of their possibilities, the priority directions for the development of the technical creativity of students. Also, by studying, systematizing and summarizing the existing practice in drawing up scientifically based conclusions on the introduction of digital technologies in education.

БЎЛАЖАК ЖИСМОНИЙ МАДАНИЯТ ЎҚИТУВЧИСИГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАЪЛИМ ПАРАДИГМАСИ

А.Т.Татлимуратов – ўқитувчи

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети

Таянч сўзлар: парадигма, жисмоний маданият, қобилият, технология, дастур, инновация, ижодий фаолият.

Ключевые слова: парадигма, физическая культура, способности, технология, программа, инновация, творческая деятельность.

Key words: paradigm, physical culture, abilities, technology, program, innovation, creative activity.

Замонавий жисмоний маданият ўқитувчисига йўналтирилган таълим парадигмаси юкори даражадаги маданият, турли хил кизиқишлар ва бой ҳаётий тажрибага эга бўлган ҳар томонлама ривожланган шахс бўлиши керак.

Парадигма (грекча – “намуна, андоза”) — илмий ютуқлар мажмуи. Интерфаол усуллар орқали анъанавий консерватик парадигма ёки конструктивизм назарияси билан боғлиқ бўлиб, бу усуллар орқали амалда фойдаланишда конструктивизмнинг куйидаги асосий хулосаларини ҳисобга олиш лозим: Талаба ўзи ўрганиши керак, акс ҳолда унга ҳеч ким ҳеч нарсани ўргата олмайди; Ўқитувчи талабаларга билимларни кашф қилишга ёрдам берадиган жараёни ташкил қилади; Билим борлиқдан кўчирилган нусха эмас, уни инсон шакллантиради, ривожлантириб, такомиллаштиради.

Парадигма у ёки бу даврда илмий ҳамжамият томонидан тан олинган ва янги илмий тадқиқот учун намуна асос бўлиб хизмат қилиши зарур. Мазкур тушунчани илмий муомалага кенг ёйилишида америкалик тарихчи Томас Куннинг “Илмий инқилоблар структураси” асари асосий ўринни эгаллайди. Томас Куннинг фикрича, парадигма илмий жамоатчилик бирлигини таъминлайди. Илмий намунани, универсал қонунларни конкрет ҳодисаларга тадбиқ этиш асосида фан ривожланади. Умуман олганда, парадигмани илмий тан олинган ва қайсидир даврда илмий тадқиқот учун йўналтирилган бир ёки бир нечта фундаментал йиғиндиси, деб таърифлаш мумкин. Шу боисдан ҳам илмий парадигма воситасида илмий муаммолар ўртага ташланади ва уни ечиш модели намоён бўлади. Геосиёсий парадигма эса тан

олинган геосиёсий назариялар орқали дунёнинг геосиёсий манзарасини илмий жиҳатдан аниқлаш моделидир.

Жисмоний маданият ўқитувчиси профессиограммасини тузиб чиққан олим В.В.Верещагин унинг 5 блокани ажратиб кўрсатади: "...унда жисмоний маданият ўқитувчисининг асосий педагогик функциялари, унинг шахсий фазилатлари, ушбу функцияларни амалга оширишни таъминлайдиган умумий педагогик ва касбий-услубий кўникмаларининг хусусиятлари мавжуд:

1. Психологик ва педагогик кўникмаларни ҳосил қилиш;
2. Касбий ва шахсий фазилатларни ривожлантириш;
3. Хусусий-услубий кўникмаларни эгаллаш;
4. Коммуникатив ва ташкилий кўникмаларни ўзлаштириш;
5. Жисмоний маданиятга тааллуқли қобилиятларига эга бўлиш".

Жисмоний маданият ўқитувчисининг касбий фаолиятини илмий жиҳатдан тавсифлаш ва таҳлил қилиш билан боғлиқ бўлган адабий манбаларни ўрганиб чиқиб (В.Н.Курис, Л.Н.Сляднева, Ю.Д.Железняк, В.И.Столяров, В.К.Бальсевич, В.П.Моченов, Л.И.Лубишева, А.Н.Блеер, С.Д.Неверкович), шундай хулосага келиш мумкин: жисмоний маданият фани – бу ўқитувчилар ёш авлодни соғлом турмуш тарзи билан таништирадиган, спорт ва жисмоний фаолиятни оммалаштирадиган муҳим воситадир.

Умумий ўрта таълим таркибида жисмоний маданият ўқитувчиси нафақат дарсларни хавфсиз ва тўғри ўтказиш учун жавобгардир, балки қуйидаги муҳим вазифаларни ҳам бажариши лозим:

- спортни оммалаштириш;
- ўқувчиларни дарсдан ташқари жисмоний фаолиятга жалб қилиш;
- соғлом турмуш тарзи ҳақида маълумотларни оммалаштириш: тўғри овқатланиш ва кун тартиби;
- ўқувчиларнинг жисмоний ҳолатини назорат қилиш;
- спорт ва жисмоний маданият билан шуғулланиш учун мотивация яратиш [2:136].

И.А.Зимная ўзининг тадқиқот ишларида касбий ва педагогик компетенцияларнинг учта гуруҳини алоҳида тавсифлаб ўтган:

- шахс сифатида, ҳаётнинг субъектив жиҳатларидан ўзига тегишли компетенцияларни эгаллаш;
- шахснинг бошқа одамлар билан ўзаро муносабати билан боғлиқ компетенциялар;
- инсон фаолияти билан боғлиқ муҳим компетенцияларнинг барча турлари ва шаклларида намоён бўлади [1:72].

Тадқиқотчи олимлар И.Х.Кобер, Т.А.Маркина бўлажак ўқитувчи учун зарур бўлган коммуникатив қобилиятларнинг турларини таҳлил қилишган:

- ота-оналар билан алоқа ўрнатиш қобилияти;
- талабалар билан пайдо бўладиган зиддиятларни башорат қилиш ва олдини олиш қобилияти.

Ушбу кўникмаларга қўшимча равишда, олимлар ахборот қобилиятлари гуруҳини – оғзаки нутқни ахборот узатиш воситаси сифатида ўзлаштириш қобилиятларини ажратиб кўрсатишади (тушунтириш, тушунарли тилда гапириш, илмий фактлар ва кўрсатмаларни аниқ етказиш қобилияти).

Умуман олганда, билим ва дидактик кўникмалар билан боғлиқ касбий педагогик ваколатлар ҳар қандай ўқитувчилар учун бир хил аҳамиятга эга. Бироқ, жисмоний маданият ва спорт соҳасида шахсий восита тажрибаси, ҳаракатни қисқа ва аниқ тушунтириш ва чекланган вақт ичида хатоларни тузатиш қобилияти

алоҳида аҳамиятга эга.

Республикаимизда таълим соҳасида фаолият юритаётган жисмоний маданият ўқитувчиларининг иш услубини такомиллаштиришда оптимал- педагогик усуллар изланмоқда. Аммо бу уринишлар қуйидаги камчиликлар туфайли натижасиз бўлиб қолмоқда:

- бўлажак жисмоний маданият ўқитувчиларини касбий педагогик маҳоратини оширишда мутахассислик фанлари блокига кирувчи "Жисмоний маданият" дарслари ҳозирги замон талаблари доирасида модификациялаштирилмаган;
- тадқиқот доирасида педагогик жараён талабалар таълим эҳтиёжларини қондиришга мослаштирилмаган;
- жисмоний маданият ўқитувчилари талабаларга инновацион имкониятларга эга бўлган замонавий билим беришда жисмоний машқларни лойиҳалаш технологиясидан фойдаланиш имкониятларига етарлича баҳо беришмаяпти; талабалар таълим эҳтиёжларини шакллантиришга, уни қониктириш учун шароитлар яратишга интилиш етарли даражада эмас;

– талабаларга жисмоний йўналишдаги дидактик вазиятли топшириқлардан фойдаланиш тартибли ва мунтазам равишда олиб борилмаяпти; бу мазмундаги аудиториядан ташқари жисмоний-маданий ишларининг олиб борилиши талаб даражасида эмас;

– талабаларга келгуси мутахассисликлари бўйича жисмоний маданият соҳасига оид лойиҳалаш технологияси кўпинча, тасодифий машқлардан фойдаланиш эвазига амалга оширилмоқда (уларнинг мазмуни шаклидан ташқарида қаралади, ўзаро боғлиқ ҳолда ифода-ланмайди, шакли эса мазмунидан алоҳида олиб борилиши кузатилади);

– бўлажак жисмоний маданият ўқитувчилари – эртанги кун умум таълим мактаб ўқитувчилари мазкур муаммоларнинг замонавий методологик ҳамда назарий асослари (айниқса, назарий-педагогик) бўйича тавсияларга эҳтиёж сезади.

Биобарин, бўлажак жисмоний маданият ўқитувчиларининг касбий педагогик маҳоратини ривожлантириш даражаси суёт эканлиги таҳлиллар натижасидан маълум бўлди.

Таълимни индивидуаллаштириш, аинқса жисмоний маданият фанида замонавий таълимнинг устувор йўналишларидан биридир.

Ҳозирги замон педагогикаси фани олдида турган вазифаларни инсонпарвар шахсга йўналтирилган таълим парадигмаси, уни индивидуаллаштириш концепцияси, ўсиб келаётган авлод ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя қилиш, ўқитувчилар ва талабалар ўртасидаги бағрикенглик муносабатларига асосланган педагогик жараёни ташкил этиш орқали ҳал қилиш мумкин.

Замонавий назарияда индивидуал натижага эришишга қаратилган таълим шахсга йўналтирилган таълим деб аталади. И.С.Якиманскаянинг фикрига кўра, талабани бутун ўқув жараёнининг асосий фаол фигураси сифатида тан олиш шахсга йўналтирилган педагогикадир. Шахсга йўналтирилган таълимнинг асосий хусусияти талабанинг субъектив тажрибаси, қобилиятлари ва ривожланиш хусусиятларига таянишидир.

Жисмоний ҳаракатларнинг хилма-хиллиги, мавжудлиги, юқори ҳиссий табиати, мусика ва таниш жиҳозлардан ностандарт шаклда фойдаланиш туфайли фитнес аэробикаси замонавий жисмоний маданият воситаларидан бири сифатида ишлатилиши мумкин.

Жисмоний фаолиятнинг янги турларини, масалан, бадий гимнастика, функционал машғулотлар, умум таълим мактаблари таркибидаги рақсларни ўқув фаолиятига киритиш замонавий жисмоний маданият ўқитувчиларининг билим ва кўникмаларга бўлган талабларини оширади. Ривожланган мамлакатларда

жисмоний маданият бўйича таълим дастурларини қиёсий таҳлил қилиш жараёнида фитнес аэробикаси 1990-йилдан буён умумтаълим мактаблари ўқув дастурларига киритилганлиги аниқланди. Ушбу фаолият хорижий мамлакатларнинг мактаб таълимига сузиш, бейсбол, лакрос, қиличбозлик, енгил атлетика, яккакураш каби спорт турлари киритилган. Юқоридаги ишларнинг таҳлили шуни кўрсатадики, ушбу спорт турларини хорижий давлатларда (масалан, Америкада) мактаб ўқувчиларининг мактаб дастурига киритиш тегишли услубий ёрдамни ишлаб чиқиш билан инновацион восита сифатида амалга оширилди. Бу охир-оқибат ўқитувчиларнинг касбий маҳоратига ҳам, ўқувчиларнинг тайёргарлик сифатига ҳам сезиларли ижобий таъсир кўрсатди.

Шундай қилиб, ишонч билан айтиш мумкинки, ёш авлоднинг жисмоний маданият тизимидаги педагогик янгиликлар, айниқса янги технологиялар ва шаклларни жорий этиш ҳолатида катта рол ўйнайди. Шуни таъкидлаш керакки, педагогик профессионалликнинг асосий жиҳати нафақат талабалар билан ишлаш шакллари ва усуллари тўғрисида янги материалларни ишлаб чиқиш, балки ўқитувчининг шахс сифатида ўқув жараёнида янгиликлардан фойдаланишга ва амалга оширишга тайёрглигидир [3:38].

Жисмоний маданият педагогикасида шахсга йўналтирилган таълимдан фойдаланиш, айниқса, умумтаълим мактабларининг бошланғич синфларида жисмоний маданият дарсларида бевосита билимларнинг пойдевори қўйилганлиги сабабли долзарб бўлиб қолади. Ўрта мактабда, биринчи навбатда, ўқувчилар шахсиятининг табиатига, жисмоний фаолият ва спортнинг замонавий турларига қизиқишга эътибор қаратиш, жозибали инвентаризациядан фойдаланиш керак: конькида учиб, скейтбордлар, велосипедлар, жисмоний фаолиятни кузатиш учун махсус фитнес дастурлари шулар жумласидандир.

Ўқитувчиларнинг касбий маҳоратини ошириш дастурларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш бўйича

АҚШнинг муваффақиятли тажрибасини таҳлил қилиш бизга Ўзбекистон Республикасида кўпроқ эътибор ва ривожланишни талаб қиладиган йўналишларни ажратиш кўрсатиш имконини бериши. Илм-фанда менталитет, тизим ва илмий тушунчаларнинг фарқи туфайли халқаро мутахассисларнинг муваффақиятли тажрибасини Ўзбекистонда қабул қилиш ва қўллаш мумкин бўлмаган ҳолатлар мавжуд. Мавжуд тизим фарқида ҳисобот бермасдан, методларни ўз холича "нусхалаш" га уриниш нотўғри бўлар эди. Ушбу ёндашув ўқитувчининг касбий маҳоратини ошириш усулларини жорий этиш ва тегишли усулларнинг рус ва Америка вариантлари ўртасида қиёсий таҳлил ўтказиш соҳасидаги мутахассисларнинг тажрибасига жиддий ёндашиш лозимлиги мақсадга мувофиқдир.

Турли мутахассисларнинг "қайта тайёрлаш" ва "малакасини ошириш" тушунчалари замонавий "Таълим тўғрисида" ги қонунда битта умумий тушунчага – "қўшимча касб-хунар таълими"га бирлаштирилган.

Қўшимча касб-хунар таълими – бу шахснинг ижодий қобилиятлари ва маънавиятини ривожлантиришга, фуқароларни касб-хунар ва лавозимларга қўйиладиган малака талаблари асосида таълим дастурларига мувофиқ доимий равишда малакасини оширишга ва касбий қайта тайёрлашга қаратилган таълим ҳисобланади.

Ҳозирги замон педагогик адабиётларда мутахассисларнинг қўшимча касбий таълими деганда, уларнинг малакасини мақсадли, узлуксиз ошириш, касбий фаолиятнинг янги турларини амалга ошириш учун зарур бўлган қўшимча билим, қўникма ва малакаларни олиш тушунилади.

Юқоридаги барча янгиликларни муваффақиятли амалга ошириш учун ўқитувчи мактаб ўқувчиларининг турли хил жисмоний фаолият турларига қизиқишларини ва замонавий эҳтиёжларини билиши керак. У ушбу янги билимларни касбий маҳоратини оширишнинг турли усуллари билан билиб олиши мумкин.

Адабиётлар

1. Зимняя И.А. Психология обучения родному языку (на материале русского языка как иностранного). – Москва: Русский язык, 1989. –С. 219.
2. Ахмедова Малохат Эргашевна Axmedova M.E. (hammualliflikda) Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Дарслик. –Т.: 2019. 5-б. (302)
3. Маркина Т.А. Управление проектами в информационных технологиях. -Санкт-Петербург: 2016. –С. 45.

РЕЗЮМЕ. Мақолада ёш авлодни тарбиялашда жисмоний маданият тизимидаги педагогик янгиликлар, айниқса янги технологиялар ва шаклларни жорий этиш ҳолати ва шунингдек, замонавий жисмоний маданият ўқитувчисига йўналтирилган таълим парадигмасининг педагогик имкониятлари ҳақида сўз юритилган.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются педагогические инновации в системе физической культуры в воспитании подрастающего поколения, особенности состояния внедрения новых технологий и форм, а также педагогические возможности образовательной парадигмы, ориентированной на преподавателя современной физической культуры.

SUMMARY. The article discusses pedagogical innovations in the system of physical culture in the upbringing of the younger generation, the peculiarities of the state of introduction of new technologies and forms, as well as the pedagogical possibilities of the educational paradigm focused on the teacher of modern physical culture.